

પાઠ - ૧૯ - પંચ પરમેષ્ઠી - નવકાર મંત્ર

મંત્ર :

મંત્ર પવિત્ર અક્ષરોના સંયોજનનું ઉચ્ચારણ છે, જે મન કેન્દ્રિત કરવામાં મદદ કરે છે. મંત્ર વિચારો, વાણી અને વર્તન શુદ્ધ કરે છે. મંત્ર શબ્દમાં મં એટલે મન - મૂળથી વિચાર કરવો અને ત્ર એટલે રક્ષણ. મંત્ર એટલે વ્યક્તિના વિચારોનું રક્ષણ કરવાનું સાધન.

સ્તુતિ, સ્તવ / સ્તોત્ર અને સ્મરણ :

જૈન સૂત્ર અને પ્રાર્થના સ્તોત્ર તરીકે ઓળખાય છે, જે તિર્થંકરોની પ્રશંસામાં ગવાય છે. નાના સૂત્રને સ્તુતિ કહેવાય છે અને લાંબા સૂત્રને સ્તવ અથવા સ્તોત્ર કહેવાય છે. લગભગ બધા જ સ્તોત્ર સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અથવા અપભ્રંશ ભાષામાં ચોક્કસ અર્થ સાથે છે. કુલ મળીને આ બધાને સ્મરણ કહેવાય છે. સ્મરણ બીજા મંત્ર અને ચંત્ર સાથે વ્યવસ્થિત પ્રાસ સાથે બોલાય છે. દરેક મંત્ર સાથે એક ગુટ ચિત્ર પણ છે જેને ચંત્ર કહેવાય છે. મંત્ર ધ્યાન માટે વપરાય છે કારણકે મંત્રના નાદથી (અવાજથી) કંપન થાય છે તે આપણી ઈચ્છાઓ પૂરી કરવામાં મદદ કરે છે.

સૌથી પહેલાની કાવ્ય રચનાઓ :

પહેલાની કાવ્ય રચનાઓમાં તિર્થંકર મહાવીરના ગુણગાન છે. જેમાં ૨૯ મંત્રો છે. આ કાવ્યમાં તેમના ગુણોનું સુંદર રીતે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. આવી કાવ્ય પદ્યતિઓ તિર્થંકરોના ગુણગાન માટે પ્રસિદ્ધ છે અને તેની સાથે જાદુઈ તાકાત અને કથાઓ જોડાયેલી છે અને તે રોજુંદા જીવનની પ્રાર્થનાનો હિસ્સો બની છે.

જૈન ધર્મ માને છે કે દુનિયા પોતાની મેળે ચાલે છે. જેમાં તિર્થંકરો વચ્ચે પડતા નથી તો અહીં એક પ્રશ્ન થાય છે કે તો પછી શા માટે તિર્થંકરોના ગુણગાન ગાવાની જરૂર છે ?

જૈન ધર્મ માને છે કે તિર્થંકરો બધા કષાયથી મુક્ત છે અને તેઓ જગતના રચિયાતા કે આધાર આપતા નથી. દુનિયા પોતાના નિયમો અનુસાર ચાલે છે. જૈનોનું અંતિમ ધ્યેય વ્યક્તિને દુન્યવી બંધનોથી મુક્ત કરવાનું છે. અલૌકિક ગાન જૈન દર્શનનો ભક્તિ માર્ગ છે, કવિતાઓ વ્યક્તિના મનને શાંત કરી ધ્યાન માટે પ્રેરે છે. સામાન્ય માણસ કોઈપણ પ્રકારના દુન્યવી ફાયદા માટે પૂજા કરે છે. તિર્થંકરોની પૂજા-ભક્તિ કરીને ચક્ષુ/ચક્ષીણી તે વ્યક્તિની ઈચ્છા પૂરી કરે છે, તેના જીવનમાં શાંતિ અને સમૃદ્ધિ લાવે છે (આ તણાવમુક્ત જીવન તરફ લઈ જાય છે જ્યાં વ્યક્તિ પોતાના આધ્યાત્મિક લક્ષ્ય તરફ આગળ વધવાનો પ્રયાસ કરે છે અને મુક્તિ મેળવે છે) અને રોજુંદા જીવનમાં રોજના મંત્ર કે સ્તુતિ બોલીને કોઈપણ વ્યક્તિની ધર્મ પ્રત્યેની શ્રદ્ધા મજબૂત થાય છે.

જૈનોની ધાર્મિક પરંપરા ઘણી રીતે અજોડ છે. જૈન પરંપરા પ્રમાણે દરેક કાર્યની શરૂઆત નવકાર મંત્રનો જાપ કરીને કરવાનો રિવાજ છે. નવકાર મંત્ર જૈનોનો પ્રસિદ્ધ મંત્ર છે. તે તેમની દૈનિક પ્રાર્થના છે. તે જૈનોની ઓળખ છે.

નવકાર મંત્ર જૈનોની પવિત્ર ભાવના છે. જેનાથી તેઓ પંચપરમેષ્ઠીને નમન કરે છે. તેમની આરાધના કરે છે. તેઓ પ્રાર્થના કરે છે કે પંચપરમેષ્ઠીના ગુણો તેમનામાં આવે અને તેઓ તેમના જેવા બની શકે. તેમની આધ્યાત્મિક સાધના માટે આ દિવ્ય આત્માઓમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા એ પ્રથમ પગલું છે. નવકાર મંત્રનું બીજું નામ નમસ્કાર મંત્ર છે તેમાં અરિહંતોને, સિદ્ધોને, આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને અને સાધુઓને વંદન કરવામાં આવે છે. તે નીચે પ્રમાણે પ્રાર્થનારૂપ બોલવામાં આવે છે.

નમસ્કાર મહામંત્ર :

નમો અરિહંતાણં - કેવળજ્ઞાની, જાગૃત બનેલા આત્માને મારા નમસ્કાર

નમો સિદ્ધાણં - મુક્ત થયેલા આત્માને મારા નમસ્કાર

નમો આચરિયાણં - આધ્યાત્મિક ગુરુને (આચાર્યને) મારા નમસ્કાર

નમો ઉવજજાયાણં - ઉપાધ્યાયને મારા નમસ્કાર

નમો લોએ સવ્વ સાહુણં - સર્વ સાધુ-સાધ્વીને મારા નમસ્કાર

એસો પંચ નમુક્કારો - આ પાંચ પરમેષ્ઠીને મારા નમસ્કાર

સવ્વ પાવ પણાસણો - સર્વ પાપોનો નાશ કરે છે

મંગલાણં ચ સવ્વેસિ - તે સર્વમાં શુભ, મંગલમય છે

પટમં હવઈ મંગલમ - તે મુખ્ય અને સૌથી શુભ પદ છે

નમસ્કાર મંત્રએ મહત્વનો મંત્ર છે. એ જૈન ધર્મની ઓળખાણ છે, એ એક વિશિષ્ટ મંત્ર છે કારણકે આ મંત્ર કોઈ વ્યક્તિ, કોઈ જાતિ કે કોઈ ધર્મને નહીં પરંતુ સર્વોચ્ચ ગુણોની પૂજા કરે છે. વ્યક્તિની મહાનતા તેના ગુણોમાં હોય છે અને તેનાથી જ ધર્મનો વિકાસ થાય છે. મનુષ્ય અમર નથી પણ તેના ગુણો અમર છે. અહીં જે મુક્તિ મેળવવાના ગુણો ધરાવે છે તેને આદરવંદન છે પછી તેઓ જૈન હોય કે ન પણ હોય.

નમો અથવા નમઃ શબ્દનો અર્થ છે વંદન કરવું, નમન કરવું. જે આધ્યાત્મિકતાના સર્વોચ્ચ સ્થાન પર છે તેમના ગુણોની પૂજા થાય છે. તેઓ અરિહંત જેના ૧૨ ગુણો છે, સિદ્ધ જેના ૮ ગુણો છે, આચાર્ય જેના ૩૬ ગુણો છે, ઉપાધ્યાય જેના ૨૫ ગુણો છે અને સાધુ જેના ૨૭ ગુણો છે, આમ કુલ મળીને ૧૦૮ ગુણો છે. આથી માળમાં ૧૦૮ મણકા હોય છે.

અરિહંતના ૧૨ ગુણો :

અરિહંતોને સૌ પ્રથમ વંદન કરવામાં આવે છે કેમકે તેઓ મનુષ્યરૂપમાં મુક્તિ પામેલા હોય છે તેમણે સર્વ કષાયો (ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ) પર વિજય મેળવ્યો છે અને બધાને મુક્તિના

રસ્તે દોરે છે. તેમણે ૪ ઘાતિકર્મોનો નાશ કર્યો છે (જ્ઞાનાવર્ણીય, દર્શનાવર્ણીય, મોહનીય અને અંતરાય) અને નિર્વાણ સમયે બાકીના ૪ અઘાતિકર્મોનો નાશ કરે છે. તેઓ જિન - જુતાયેલા, વિતરાગ - રાગ રહિત, સર્વજ્ઞ - સર્વ પ્રકારના જ્ઞાન સહિત અથવા અર્હત પૂજવા યોગ્ય પણ કહેવાય છે. અરિહંતને જિન, વિતરાગ, તિર્થંકર કે અર્હત પણ કહેવામાં આવે છે. અર્હત મૂળ શબ્દ છે જેનો અર્થ છે યથાર્થ અથવા પૂજવા યોગ્ય. તિર્થંકર અરિહંત તિર્થ અથવા સંઘની સ્થાપના કરે છે તેમજ મુક્તિનો માર્ગ બતાવે છે. અરિહંતના ૧૨ ગુણ નીચે મુજબ છે :

૧) અનંતજ્ઞાન	૨) અનંત દર્શન
૩) અનંત ચારિત્ર	૪) અનંત તપ
૫) અનંતબળવીર્ય	૬) ક્ષાયક સમકિત
૭) વજ્રઋષભનારાય સંઘચણ	૮) સમચતુરંત્ર સંસ્થાન
૯) ચોત્રીસ અતિશય	૧૦) પાંત્રીસ વાણીના ગુણ
૧૧) એક હજાર આઠ ઉત્તમ લક્ષણ	૧૨) ચોસઠ ઈન્દ્રોના પૂજનીય

ઘણા શાસ્ત્રોમાં નીચેના ૧૨ ગુણોનું પણ વર્ણન કર્યું છે :

૪ મુખ્ય અતિશય :

- ૧) જ્ઞાનાતિશય (સર્વજ્ઞતા)
- ૨) વચનાતિશય (શ્રેષ્ઠ ભાષા)
- ૩) પૂજાતિશય (પૂજવાને લાયક)
- ૪) અપયગમાતિશય (નિંદ્રા, રાગ, ભૂખ, તરસ વગેરેથી મુક્ત)

૮ પ્રતિહાર્ય :

- ૧) અશોક વૃક્ષ
- ૨) છત્ર
- ૩) સિંહાસન
- ૪) આભમંડળ
- ૫) ચામર
- ૬) પુષ્પવૃષ્ટિ
- ૭) દિવ્ય ધ્વનિ
- ૮) દુર્દુભિ

અરિહંતના કર્તવ્યો :

- ૧) ધર્મ તિર્થની સ્થાપના કરનાર
- ૨) સંસારને ધર્મ સમજાવનાર
- ૩) લોકોને મોક્ષનો માર્ગ બતાવનાર
- ૪) ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરનાર

આ કર્તવ્યોનું પાલન કરી અંતે બાકી રહેલા ચાર અઘાતી કર્મોનો નાશ કરીને અરિહંત નિર્વાણ પામી સિદ્ધ બને છે. નવકારમંત્રમાં સિદ્ધ કરતા પહેલા અરિહંતોને વંદન કરવામાં આવે છે કારણકે અરિહંત મોક્ષનો માર્ગ બતાવે છે. તેઓ લોકોના સહાયક ભગવાન છે, તેથી તેમને પંચપરમેષ્ઠીમાં પહેલે સ્થાને મૂકવામાં આવે છે.

સિદ્ધના ૮ ગુણ

સિદ્ધ જેમણે બધાજ ૮ પ્રકારના કર્મોનો નાશ કર્યો છે અને સિદ્ધ ક્ષેત્રમાં બિરાજે છે, જે બ્રહ્માંડની ટોચ પર છે. ત્યાં અનંત આનંદ તથા સુખથી બિરાજે છે. તેઓ શુદ્ધ તથા સંપૂર્ણ છે. જૈન શાસ્ત્રો કહે છે તેઓ અવર્ણનીય છે. તેમણે ૮ ગુણો એ ૮ પ્રકારના કર્મોની નિર્જરા કરી છે તે છે.

આઠ મહત્વના ગુણો નીચે પ્રમાણે છે.

- ૧) અનંત જ્ઞાન - જ્ઞાનાવર્ણીય કર્મોનો નાશ કર્યો છે.
- ૨) અનંત દર્શન - દર્શનાવર્ણીય કર્મોનો નાશ કર્યો છે.
- ૩) અનંત સુખ - મોહનીય કર્મનો નાશ કર્યો છે, વિતરાગ છે.
- ૪) અનંત વીર્ય - અંતરાય કર્મોનો નાશ કર્યો છે.
- ૫) અમૂતક (અશરીરી) - નામ કર્મોનો નાશ કર્યો છે.
- ૬) અલઘુગુરુત્વ - ગોત્ર કર્મોનો નાશ કર્યો છે. (બધા સિદ્ધો સમાન છે)
- ૭) અવ્યંબાધત્વ - આયુષ્ય કર્મોનો નાશ કર્યો છે. (જન્મ તથા મરણ નહી)
- ૮) અવેદનીય-વેદનીય કર્મોનો નાશ કર્યો છે. (જેનાથી કોઈ પણ પ્રકારની સંસારની શાતા કે અશાતા વેદના નથી)

પ્રથમ ચાર ગુણ 'અનંત ચતુષ્ય' અથવા 'અણુજીવી' ગુણ કહેવાય છે, કેમકે તે આત્માના ગુણોનો સંબંધ ધરાવે છે. બાકીના ચારને 'પ્રતિજીવી' ગુણ કહેવાય છે, કેમકે તે શરીર સંબંધિત છે.

આચાર્યના ૩૬ ગુણ :

તેઓ આધ્યાત્મિક ગુરુ છે જે અરિહંતની ગેરહાજરીમાં ઉપદેશ આપે છે, તેઓ પાંચ

પ્રકારના આચાર યુક્ત રીતે પાળે છે અને બીજાને પળાવે છે. પાંચ પ્રકારના આચાર છે - જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચરિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર (પ્રથમ ચાર આચારને પૂર્ણ સમતાથી પાળવા તે વીર્યાચાર). આચાર્યના ૩૬ ગુણ નીચે પ્રમાણે છે.

૫ - મહાવ્રતો (શ્રમણાચાર)

૫ - સમિતિ (સંવર)

૩ - ગુપ્તી (સંવર)

૫ - આચાર (ઉપર મુજબ)

૫ - ઈન્દ્રિય સંયમ

૪ - કષાય રહિત

૯ - બ્રહ્મચર્યના નિયમ (વસતિ વર્જન, કથા વર્જન, નિષધાવર્જન, ઈન્દ્રિય નિરીક્ષણ વર્જન, કુડયાન્તર વર્જન, પૂર્વક્રીડીત વર્જન, પ્રણિત આહાર વર્જન, અતિઆહાર વર્જન અને વિભૂષાવર્જન

ઉપાધ્યાયના ૨૫ ગુણો :

ચોથા સ્થાન પર ઉપાધ્યાય હોય છે. તેઓ સૂત્રોના જ્ઞાનમાં પારંગત હોય છે. તેઓ આચાર્યો પાસે જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતો શીખ્યા પછી બીજાઓને શીખવવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કર્યા બાદ ઉપાધ્યાય પદ પામે છે. તેઓ મુનિઓને જૈન આગમો ભણાવે છે. તેમની પાસે શીખીને દરેક વ્યક્તિ સાચું જ્ઞાન, સાચી શ્રદ્ધા, સાચું આચરણ સમજીને આચરી શકે છે. તેમની ભણાવવાની પ્રવૃત્તિ સદા ચાલતી હોવાથી જૈન સાધુઓમાં તેમનું સ્થાન ઊંચું છે. તેઓ મુક્તિ માર્ગના માર્ગદર્શક છે. તેઓ ૧૧ અંગસુત્રના ધારક, ૧૨ ઉપાંગના ધારક, ૧ ચરણ સિતેરીના ધારક, ૧ કરણ સિતેરીના ધારક કુલ ૨૫ ગુણ છે.

સાધુના ૨૭ ગુણો :

શ્રમણ, નિગ્રંથ, મુનિ, યતિ, ભટ્ટારકા, શબ્દોથી પણ ઓળખાય છે. સાધ્વીજી માટે આચાર્ય, સતીજી કે માતાજી શબ્દ પણ વપરાય છે.

સાધુએ સંસાર ત્યાગી દીધો છે. મહાવ્રતનું પાલન કરી સમભાવમાં જીવન જીવવાનું વ્રત લીધું છે. સાધુમાં આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયનો સમાવેશ થાય છે, પરંતુ અહીં એનો અર્થ એ છે જે આચાર્ય તથા ઉપાધ્યાય નથી તે સાધુ. તેમના ૨૭ ગુણો નીચે પ્રમાણે છે.

૧ થી ૫ - પાંચ મહાવ્રતનું પાલન

૬ થી ૧૦ - પાંચ ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ

૧૧ થી ૧૪ - ચાર કષાયનો નિગ્રહ

- ૧૫ થી ૧૭ - ત્રણ ગુપ્તિ
 ૧૮ - ભાવ સત્ય
 ૧૯ - કરણ સત્ય
 ૨૦ - જોગ સત્ય
 ૨૧ - સમ્યક્ જ્ઞાન
 ૨૨ - સમ્યક્ દર્શન
 ૨૩ - સમ્યક્ ચારિત્ર
 ૨૪ - ક્ષમાવંત
 ૨૫ - વૈરાગ્યવંત
 ૨૬ - ૨૨ પરિષદ સહે
 ૨૭ - મારણાંતિક કષ્ટ સહે

આપણે ફક્ત દ્રવ્ય સાધુને નહીં પણ ભાવ સાધુને પણ વંદના કરવી જોઈએ. (દિક્ષા લીધા વગર પણ સાધુ જેવું જીવન વ્યતિત કરે છે તે વ્યક્તિ). નવકાર મંત્ર કોઈ એક ફિરકા માટે સિમિત નથી તે વ્યક્તિના ગુણોમાં ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે કોઈ એક વ્યક્તિ પર નહીં.

ગોચરી, વિહાર, લોચ વગેરે નિયમોમાં સંપ્રદાય પ્રમાણે ફેરફાર હોઈ શકે. દિગંબર સાધુ મોરપીંછ, કમંડળ અને શાસ્ત્ર રાખી શકે જ્યારે શ્વેતાંબર સાધુ ઓઘો, વસ્ત્ર અને પાત્રા રાખે છે.

જ્યારે વ્યક્તિ સ્વ ગુણોમાં ધ્યાન કેન્દ્રિત કરે છે જેઓ સર્વોત્તમ સત્ પામ્યા છે ત્યારે તેને પોતાના જીવનના લક્ષ્યની ખબર પડે છે. સતત નવકાર મંત્રનું રટણ કરવાથી અજાગૃત મન તેને સ્વીકારે છે અને તેને સાચેજ જીવનમાં લાવવા પ્રયત્ન કરે છે. અને પછી વિષય અને ધ્યેય એક જ બની જાય છે. (જ્ઞાતા, જ્ઞેય, જ્ઞાન) જેથી સર્વોત્તમ લક્ષ્ય સાધી શકાય છે.

શા માટે નવકાર મંત્રમાં અરિહંતને સિદ્ધથી પહેલાનું સ્થાન અપાયું છે ?

અરિહંતને સિદ્ધથી પહેલાનું સ્થાન આપવાનું કારણ એ છે કે તેઓએ મુક્તિનો રસ્તો બતાવ્યો છે. તેઓએ દુનિયાને પોતાના જ્ઞાનથી નવાજ્યા છે અને એ જાણ ચૂકતે કરવા તેઓને પહેલું સ્થાન આપવામાં આવેલું છે.

નામ શું છે ? નમસ્કાર મંત્ર કે નવકાર મંત્ર ?

શ્વેતાંબર પરંપરા પ્રમાણે મહાનિશીથ સૂત્રમાં શાસ્ત્રોક્ત નમસ્કારમંત્રનું નામ 'પંચ મંગલ મહાશ્રુતસ્કંધ' છે. બીજા ગ્રંથમાં તેનું મહત્વ લખેલ છે અને તેનું નામ 'પંચ પરમેષ્ઠી' નમસ્કાર સૂત્ર નામ આપેલ છે. તેનું પ્રાકૃત નામ 'નમોક્કાર સુત્તમ' છે પછી 'નમોક્કાર' એ 'નમસ્કાર' બની ગયું અને તે પછી 'નવકાર' (નવપદનું) બની ગયું અને સુત્તમ એ મંત્ર થઈ ગયું.

નમસ્કારમંત્રનો ઇતિહાસ :

શ્વેતાંબર અને દિગંબર ના પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં નમસ્કાર મંત્રનો ઉલ્લેખ નથી. ભગવતીસૂત્રમાં ઉલ્લેખ છે પણ એ આ સ્વરૂપે નથી. આ મંત્રનો સૌથી પ્રાચીન ઉલ્લેખ રાજા ખારવેલના સમયની હાથી ગુફા જે ઉદયગિરી અને ખંડગિરી ભુવનેશ્વર ઓડિસ્સા ની ગુફાઓમાં મળે છે. અહીંયા પણ ફક્ત પ્રથમ બે પદ બ્રાહ્મી લીપીમાં લખેલા મળેલ છે. તેથી નવકારનું વર્તમાન સ્વરૂપ મધ્યકાલિન યુગના વિકાસ સાથે અસ્તિત્વમાં આવ્યું છે. કલ્પસૂત્રની હસ્તપ્રતમાં પ્રથમ નમસ્કાર મંત્રનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે.

દિગંબર સંપ્રદાયમાં તે પ્રથમવાર ષટખંડ આગમની શરૂઆતમાં જોવા મળે છે. દિગંબરો આચાર્ય પુષ્પદંત અને ભૂતબલીને તેના સંકલન માટે શ્રેય આપે છે જ્યારે શ્વેતાંબર પરંપરા પ્રમાણે નમસ્કાર મંત્રનું સંકલન ભગવાન મહાવીરના શિષ્યોએ કર્યું છે.

કેટલી લીટીનો મંત્ર પાંચ કે નવ ?

કેટલીક પરંપરામાં મંત્રના નવ પદો છે, ઘણા ફક્ત પાંચ પદોનો જાપ કરે છે. સાચી રીતે તો પ્રથમ પાંચ લીટી જે આર્યવ્રત છંદ છે જે પૂજવા યોગ્ય છે તેને વંદન છે અને બાકીની ચાર લીટી સુલિકા પદ કહેવાય છે. તે અનુસ્તૂપ છંદ છે જે નમસ્કાર મંત્રના ફળની અગત્યતા સમજાવે છે. બીજો એક વિવાદ શબ્દ ‘હોઈ’ તથા ‘હવઈ’ વિશે છે જે મંત્રની લીટીના છેલ્લા ભાગમાં આવે છે. ભાષાવિદની દ્રષ્ટિએ બન્ને શબ્દ સાચા છે જો મંત્રને છંદના રૂપે ગણીએ તો.

શા માટે નમસ્કાર સૂત્રને મંત્રનું સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે ?

નમસ્કાર સૂત્રમાં એ બધી યોગ્યતા છે જે મંત્રમાં હોવી જોઈએ. નમસ્કાર સૂત્રએ શબ્દોનો સમૂહ છે જે ભગવાનની પૂજા કરવા માટે ઉપયોગમાં લઈએ છીએ. તેને દરરોજ યોગ્ય રીતે જપવામાં આવે છે તો પૂજા કરનારનું રક્ષણ કરે છે.

નમસ્કાર મંત્ર અને ગાયત્રી મંત્ર :

હિંદુ પરંપરામાં દરેક શુભ કાર્ય કરતા પહેલા ગાયત્રી મંત્રનું રટણ કરવામાં આવે છે. એવું માનવામાં આવે છે કે ગાયત્રી મંત્રના જાપથી શરીર તથા મન શુદ્ધ થાય છે અને વ્યક્તિ સર્વોચ્ચ સત્યને જાણે છે. ગાયત્રીએ દરેક ઈન્દ્રિયોની સર્વેસર્વા છે અને જે તેનું જાપ કરે છે તેનું તે રક્ષણ કરે છે. ગાયત્રી - સૂર્યની જેમ તેના દિવ્ય પ્રકાશથી આપણા પાપોનો નાશ કરે છે.

બંને મંત્રમાં ભક્તનું રક્ષણ કરવાનો અને તેને સાચો રસ્તો બતાડવાનો દાવો છે. જાપ કરવાથી વ્યક્તિ શરીર તથા મનને સંતુલિત કરે છે અને આધ્યાત્મિક યાત્રા શરૂ કરે છે.

ॐ માં નવકાર :

ૐ (ઓમ) શબ્દમાં અ,અ,આ,ઉ,મ આવે છે.

અ = અરિહંત

અ = અશરીરી

આ = આચાર્ય

ઉ = ઉપાધ્યાય

મ = મુનિ અથવા સાધુ

કહેવાય છે કે, જેનામાં મોહનીય કર્મની મંદતા હોય તે જ નવકાર પામે છે. નમો શબ્દમાં સ્વ સ્વરૂપને વંદન છે તથા પર પ્રત્યે નમ્રતા છે.

નવકાર મંત્રની વિશેષતા :

૧) કોઈ સાંપ્રદાયિકતા નહીં. આ ફક્ત ગુણોની પ્રાર્થના છે. કોઈ વ્યક્તિ અથવા કોઈ અમુક દેવની નહીં, આ મંત્ર જાપ હર કોઈ વ્યક્તિ, કોઈપણ ધર્મ કે સંપ્રદાયના હોય તો પણ કરી શકે.

૨) તેમાં રહેલો ભક્તિભાવ આદર્શ માટે છે. પૂજ્યભાવ પાંચ પ્રકારની બધી જ વ્યક્તિઓ માટે છે જે મોક્ષમાર્ગને અનુસરે છે.

૩) નવકાર મંત્ર જાપના ફાયદા:

અ) એક જ મંત્રમાં પાંચ ઈષ્ટોનો સમાવેશ

બ) કર્મોનો નાશ, આધ્યાત્મિક પ્રગતિ

ક) અંતરાય કર્મનો નાશ, બધા અવરોધ, સંકટ દૂર કરે

ડ) જાપના તરંગો સમતા અને માનસિક શાંતિ ઉત્પન્ન કરે છે.

ઈ) શક્તિશાળી મંત્ર હોવાથી સિદ્ધિદાતા, અનિષ્ઠનિવર્તક, દુઃખવિદારક, શાંતિદાયક છે.